

Tietue 2 / 2015

Tietue on Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti, joka ilmestyy verkossa neljä kertaa vuodessa.

ISSN-L 1798-4890

ISSN 1798-4890

Sähköisten tutkimusaineistojen hallinnan tuki yliopistokirjaston trendinä keväällä 2015

11.5.2015 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Julkisin varoin tuotetut tutkimusaineistot pitäisi saada uudelleen tutkimuksen käyttöön. Huolellisesti kerättyjen, taidokkaasti kuvailtujen ja järkevällä tavalla arkistoitujen aineiston jatkokäytölle on monia perusteita. Yliopistot ovat jo julkaisseet tutkimusaineistojen jatkokäyttöä koskevia linjauksiaan ja näissä on myös kirjastoille osoitettu joko suoraan tai sisäänkirjoitetusti uusia tehtäviä.

Kirjastot ovat muistiorganisaationa luontevia toimijoita tutkimusaineistojen tallennuksen ja jatkokäytön tukena, koska tätä työtä tehdään jo entuudestaan kirjastojen ylläpitämässä julkaisuarkistoissa. Kirjastoilla on ennen kaikkea huomattavan pitkä kokemus ja sitä myötä erinomainen ammattitaito aineistojen kuvailutyössä ja metatietojen tallentamisessa, mikä on edellytys tallennettujen aineiston löydettävyydelle. Tätä työtä kirjastot ovat tehneet ”ikuisuuden” kokoelmatyössään ensin painettujen aineistojen ja myöhemmin myös elektronisten aineistojen kanssa.

Tutkimusaineistojen tallentaminen ja metatietotyö integroi korkeakoulukirjastot entistä vahvemmin tutkimuksen prosesseihin. Jyväskylän yliopiston kirjasto vieraili huhtikuun lopulla 2015 Tukholman yliopiston kirjastossa, jossa palveluita kuvaava [organisaatiokaavio](#) oli tyypistetty erittäin mielenkiintoisella tavalla kahdeksi pääprosessiksi. Toinen ”nuoli” kuvaa yliopistossa tuotetun tutkimuksen saattamista yliopistolta maailmalle ja toinen puolestaan erilaisten tietoaaineistojen saattamista opiskelijoiden ja tutkijoiden käyttöön. Tähän malliin sopii hyvin yliopistossa tuotettujen tietoaaineistojen laaja-alainen hallintatyö sekä olemassa olevien aineistojen saattaminen tutkijoiden tietoisuuteen ja jatkokäyttöön.

Asiantuntijaosaamisen jakamista tutkimuksen tueksi

Korkeakouluilta on viime vuoden syksyn ja tämän kevään aikana selvitetty muun muassa sitä, miten organisaatiot tukevat sähköisten aineistojen tallentamista ja jatkokäytön edistämistä sekä sitä, miten organisaatiot varmistavat tutkijoille aineistohallinnan prosessin sellaiseksi, että siitä tulee luonteva osa tutkimustyötä. Korkeakoulut tekevät tässä vahvaa yhteistyötä ja tätä kansallista keskustelua voi seurata [TUHAN](#) eli tutkimuksen tuen ja hallinnon yhteistyöverkoston avulla. TUHA-yhteistyöverkoston keskeisenä ideana on jakaa vaativaa asiantuntijaosaamista eri toimijoiden kesken.

[TUHA-työryhmien](#) jäsenyydet tuovat myös Jyväskylän yliopiston kirjastolle mahdollisuuden verkostoitua muiden samoja palvelutehtäviä pohtivien asiantuntijoiden kanssa.

Korkeakoulukirjastot ovat osa kehysorganisaatioidensa tutkimusinfrastruktuuria ja siksi on myös luontevaa olla mukana edistämässä aineistojen yhteiskäyttöä ja avoimuutta ja sitä myötä resurssien tehokasta käyttöä. Tämä edellyttää keskitettyjen ja helposti ylläpidettävien tietovarastopalvelujen kehittämistä.

Keväällä 2015 käynnistetty [Tuuli-projekti](#) keskittyy nimenomaan tutkimusaineistojen hallintaan liittyviin kysymyksiin ja tehtäviin. Hankkeen sivuilta löytyvät perustiedot toiminnan organisoitumisesta. Asettamiensa tavoitteiden mukaisesti Tuuli-hanke kehittää Suomen tutkimusorganisaatioille yhteistä työkalua datanhallintasuunnitelmien laadintaan. Tuuli on nimenomaan käyttäjä- eli tutkijalähtöinen hanke, mitä kuvaa myös sen alaisten työryhmien järjestäytyminen ohjetyöryhmäksi, käyttäjäryhmäksi sekä väline- että vertaistukityöryhmäksi. Päämääränä on valita olemassa olevista tutkimusaineistojen hallinnan työkaluista paras mahdollinen Suomen tutkijayhteisön käyttöön. Jyväskylän yliopiston kirjasto on lähtenyt mukaan tähän hankkeeseen (jäsenyys ohjetyöryhmässä).

Avoimuus ja etiikka tutkimuksessa

Tutkimusaineistojen jatkokäytön mahdollistaminen jatkaa luontevasti sitä kansallista ja kansainvälistä tiedeyhteisön yleisesti hyväksymää politiikkaa, joka on edesauttanut tutkimustulosten avointa jakamista. [Avoimuudella halutaan vauhdittaa](#) uusien innovaatioiden syntyä ja uusia tieteellisiä oivalluksia, kun tutkijan työstä ei enää välttämättä mene yhtä paljon aikaa tutkimusaineiston keruuseen kuin aikaisemmin. Tutkimusaineistojen arkistoinnissa ja uudelleenkäyttöön saattamisessa on vahvaa osaamista jo entuudestaan [Yhteiskuntatieteellisellä tietoarkistolla](#) (FSD), jonka julkaisema [Aineistonhallinnan käsikirja](#) pitäisi olla jokaiselle tutkimusaineistonsa julkaisemisesta suunnittelevalle tuttu julkaisu. [Aila-portaali](#) opastaa tiedontarvitsijan relevanttien aineistojen äärelle. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston rinnalla toinen keskeinen toimija on CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy, jonka julkaisema [Datahallinnan opas](#) kertoo kaiken olennaisen aineistojen hallinnasta. CSC:llä on tavoitteena omien aineistojen ohella opastaa tutkijat paikantamaan itselleen merkityksellisen tutkimusaineiston arkiston tallennuspaikasta riippumatta. Tämä tapahtuu [ETSIN-hakupalvelun](#) avulla.

Kuten kaikessa julkaisemisessa, vastuu tutkimusetiikasta on viime kädessä tutkijalla/tutkimusryhmällä itsellään. Kun julkaisun yhteyteen voidaan linkittää sähköinen tutkimusaineisto, tutkimusetiikka saa aivan uuden ulottuvuuden. Tärkein huomio liittyy luonnollisesti muun tiedeyhteisön mahdollisuuksiin arvioida tutkimustuloksia aivan uudella tavalla, kun itse tutkimusaineisto ja sen analysointiin käytetyt menetelmät on asetettu avoimeksi ja sitä mukaa julkisen arvioinnin kohteeksi. Ennen kuin tutkimusaineisto voidaan julkaista, tutkijalla on oltava osaamista sekä tutkimuseettisistä velvoitteista että tallentamiseen ja arkistointiin liittyvistä tietoteknisistä ratkaisuista.

Etenkin ihmistieteellisten tutkimusaineistojen arkistointiin ja jatkokäyttöön liittyy sellaista osaamista, joka ei vielä välttämättä sisälly tieteenalojen opetusohjelmiin tai jatko-opiskelijoille tarkoitettuun tutkijakoulutukseen. Kuitenkin tutkimusaineistojaan arkistoivan on tunnettava käytännön tekniikoiden lisäksi lainsäädäntöä, missä olennaisinta on tunnistaa yksityisyyden suojaan ja salassapitoon liittyvät kysymykset. Jos näitä aineistonhallintaprosessiin liittyviä keskeisiä kysymyksiä ei ole osannut ottaa huomioon jo ennen tutkimusaineiston keruuvaihetta, akateeminen meritoituminen tutkimusaineistojen julkaisemisen avulla jää saavuttamatta.

Jyväskylän yliopisto julkaisi [Tutkimuksen tietoaineistojen hallinnan periaatteet](#) –linjauksensa syyskuussa 2014. Vuotta aikaisemmin yliopiston rehtori antoi yliopistolle [julkaisueettiset periaatteet](#), jotka liittyvät toisiinsa. Tutkimusaineistojen koskevien linjausten mukaisesti kirjasto toimii yhdessä yliopistopalvelujen kanssa kouluttajana ja tutkimusinfrastruktuurin kehittäjänä. Dokumentissa todetaan, että

”Riittävän koulutuksen ja tuen järjestäminen on välttämätön osa tutkimusaineistojen hallintakäytäntöjen jalkauttamista. Koulutuksen, tuen ja ohjeistuksen järjestämisestä vastaa yliopistopalvelut yhteistyössä kirjaston kanssa.” Tehtävät on tarkennettu toimenpiteissä, joissa mainitaan, että ”Yliopistopalvelut ja kirjasto kohdentavat riittävästi henkilöresursseja kehittämään tietoaineistojen hallinnan infrastruktuuria sekä arvioimaan aineistopalvelujen ulkoistamismahdollisuuksia teknisesti ja toiminnallisesti, kehittämään arkistointikäytäntöjä ja niiden ohjeistusta, järjestämään koulutusta ja lisäämään aineistojen tunnettuutta ja käytettävyyttä.”

Kirjaston tutkijapalveluille nämä tehtävät ovat erittäin mieluisia samalla kun ne edellyttävät osaamisen kehittämistä ja töiden (lue palvelujen) uudenlaista organisointia.

The screenshot shows the website for the University of Jyväskylä Dataverse Network. The header features the University of Jyväskylä logo on the left and the Dataverse Network logo on the right, which includes the text "A Web Application for Publishing, Citing, Analyzing and Preserving Research Data". Below the header is a dark blue navigation bar with the text "JYU OVN FRONT PAGE" and "ABOUT JYU OVN". The main content area is titled "ABOUT UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ DATAVERSE NETWORK" and contains several sections of text:

- General Info:** The Dataverse Network project originated in the Institute for Quantitative Social Science (IQSS) at Harvard University. The Dataverse Network software is being distributed by JYU under the Apache Software License—an open source license. The University of Jyväskylä Dataverse Network is based on the open source Dataverse Network software and serves as the web platform for research data management and publishing at the University of Jyväskylä.
- Getting Started:** University of Jyväskylä staff and students may log in using their University of Jyväskylä user account. By default University of Jyväskylä users are granted a basic level of privileges only. For an elevated level of privileges you may send a request to University of Jyväskylä Dataverse Network Support - see below.
- User Accounts for Collaborators:** If you are currently a research collaborator of University of Jyväskylä and you don't have a University of Jyväskylä user account you can request for a Dataverse Network user account. You may need a request for a Dataverse Network user account to University of Jyväskylä Dataverse Network Support along with a brief description of your research collaboration and a written authorization from your research partner at the University of Jyväskylä.
- Terms of Use:** By using University of Jyväskylä Dataverse Network, you must agree to its terms of use. There are different terms of use for user accounts, downloading data, depositing data, etc. The system will prompt you for agreement to these terms in the case of such use and will not permit such an action if the terms of use are not agreed to.
- License:** The Dataverse Network software is licensed under the Apache License, Version 2.0 (the "License"); you may not use the software except in compliance with the License. You may obtain a copy of the License at <http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>. Unless required by applicable law or agreed to in writing, software distributed under the License is distributed on an "AS IS" BASIS, WITHOUT WARRANTIES OR CONDITIONS OF ANY KIND, either express or implied. See the License for the specific language governing permissions and limitations under the License.
- Support:** For technical support contact University of Jyväskylä IT Services by sending a ticket to it.support@jyu.fi.

Jyväskylän yliopiston [Dataverse Network](#) on selaimella käytettävä ohjelmisto, joka soveltuu erityisesti tilastollisten aineistojen hallintaan ja käsittelyyn jo tutkimuksen aikana. Muiden kuin tilastollisten aineistojen osalta Dataversessä voidaan tuottaa aineistojen metatietokuvaukset ja versionhallinta.

Marja Kokko